

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/92-2-42>

Ольга ЦИГАНОК,

orcid.org/0000-0002-4688-1953

доктор філологічних наук,

професор кафедри іноземної філології та перекладу

Державного торговельно-економічного університету

(Київ, Україна) olga.tsyganok@gmail.com

ПОЕТИЧНИЙ ЦИКЛ ПРО СТРАСТІ ХРИСТОВІ ЙОСИПА ТУРОБОЙСЬКОГО. ЧАСТИНА 1

Стаття присвячена поетичному циклу Йосипа Туробойського про Страсті Христові, який входить до латиномовного курсу поетики Києво-Могилянської академії «Hymettus» (Гіметт) (1699/1700). Основна тема дослідження – осмислення духовного, естетичного й культурного змісту нового літературного матеріалу. Авторка розглядає першу частину циклу, який загалом налічує 76 епіграм латинською мовою. Тут послідовно зображено ключові події останніх днів земного життя Ісуса Христа – від зради Юди до бичування, увінчання терновим вінцем і несення хреста.

Проблематика статті полягає у виявленні барокового синтезу християнського і міфологічного світоглядів у поезії Києво-Могилянської академії. Туробойський як автор поєднує педагогічну й художню мету. Рукопис поетики – студентський конспект лекцій, тому публікація й переклад епіграм становлять не лише літературознавчу, а й текстологічну цінність.

Метою статті є початок публікації латиномовних текстів циклу з українським перекладом та частковий аналіз їх змісту та форми. У статті аналізуються деякі прийоми епіграматичної поетики, засновані на анти-тезі, алюзії, грі слів, символічних паралелях між Святим Письмом і античною культурою. Увагу зосереджено на співіснуванні біблійних образів (Адам, Христос як Скеля, Добрий Пастир, Книга Життя) з античними (Атлант, Геракл, Нарцис, Брут). Це поєднання розкриває глибинну барокову ідею єдності світового досвіду – християнського і язичницького, духовного та земного.

Результати показують, що Йосип Туробойський виступає як яскравий представник українського бароко, котрий переносить риторичну європейської поетичної школи у площину богословських роздумів. Стаття доводить авторське походження епіграм циклу за дублюванням деяких із них з поміткою «наша» в основному тексті підручника з віришування, торкається особливостей латинської лексики, типів епіграматичної структури текстів. Висновки підкреслюють, що цикл Туробойського є цінним пам'ятником української барокової літератури та навчальної культури Києво-Могилянської академії. Публікація відкриває перспективи подальших студій – як текстологічних, так і інтерпретаційних, спрямованих на дослідження другої частини циклу та глибше осмислення синтезу античних і християнських мотивів у вітчизняній поезії XVII–XVIII століть.

Ключові слова: Йосип Туробойський, епіграматичний цикл, Страсті Христові.

Olha TSYHANOK,

orcid.org/0000-0002-4688-1953

Doctor of Philology,

Professor at the Department of Foreign Philology and Translation

State University of Trade and Economics

(Kyiv, Ukraine) olga.tsyganok@gmail.com

THE POETIC CYCLE ABOUT THE PASSION OF CHRIST BY YOSYP TUROBOYSKYI. PART 1

The article focuses on Yosyp Turoboyskyi's poetic cycle *The Passion of Christ*, which is part of the Latin-language poetics course *Hymettus* (1699/1700) at the Kyiv-Mohyla Academy. The main theme of the study is the interpretation of the spiritual, aesthetic, and cultural meanings of this newly introduced literary material. The author examines the first part of the cycle, which altogether consists of 76 Latin epigrams. These poetic miniatures sequentially depict the key events of the final days of Jesus Christ's earthly life – from Judas's betrayal to the scourging, the crowning with thorns, and the carrying of the cross.

The article addresses the problem of identifying the Baroque synthesis of Christian and mythological worldviews in the poetry of the Kyiv-Mohyla Academy. Turoboyskyi, as an author, combines pedagogical and artistic purposes. Since the poetics manuscript represents a student's lecture notes, the publication and translation of the epigrams are of both literary and textual importance.

The purpose of the article is to initiate the publication of the Latin texts of the cycle with their Ukrainian translations and to provide a partial analysis of their content and form. The study highlights several techniques of epigrammatic poetics based on antithesis, allusion, wordplay, and symbolic parallels between the Holy Scripture and ancient culture. Special attention is paid to the coexistence of biblical images (Adam, Christ as the Rock, the Good Shepherd, the Book of Life) with ancient ones (Atlas, Hercules, Narcissus, Brutus). This combination reveals a profound Baroque idea of the unity of the world's experience – Christian and pagan, spiritual and earthly.

The results show that Yosyp Turoboyskyi emerges as a prominent representative of Ukrainian Baroque literature, transferring the rhetoric of the European poetic school into the realm of theological reflection. The article proves the authorial origin of the epigrams through the repetition of several texts marked as “ours” in the main body of the poetics course and touches upon the peculiarities of Latin vocabulary and epigrammatic structures. The conclusions emphasize that Turoboyskyi's cycle is a valuable monument of Ukrainian Baroque literature and of the educational culture of the Kyiv-Mohyla Academy. The publication opens perspectives for further studies – both textual and interpretive – aimed at examining the second part of the cycle and deepening the understanding of the synthesis of ancient and Christian motifs in Ukrainian poetics of the 17th–18th centuries.

Key words: Yosyp Turoboyskyi, epigrammatic cycle, Passion of Christ.

Постановка проблеми. В українських підручниках віршування XVII–XVIII ст. (поетиках) ми натрапили на два поетичні цикли, які розповідають про Страсті Христові. В епіграматичній формі викладено події, пов'язані з Ісусом Христом, що відбувались в останні дні його життя. Менший за розміром поетичний цикл (25 коротких епіграм) введений у курс лекцій з віршування Києво-Могилянської академії «Rosa inter spinas» [Троянда між колючками] (1696) (Циганок 2024: 313–317). Більший епіграматичний цикл про Страсті Христові (76 текстів) винесений за рамки курсу лекцій. Йдеться про вірші із поетики «Нуметтуса» [Гіметт] (1699) «FASCICULUS MYRRAE in patientis Dei nominis Viridario collectus Seu EPIGRAMMATA in totam Domini nostri Iesu Christi passionem labore Kijovomohilaeani Apollinis conscripta anno quo Collecta a Jesu defuncti en Myrrha madore: haec Terrae CoLLabsae Magna ferenDa bona» [ПУЧЕЧОК МИРРИ, зібраний в саду імені Бога, який страждав, або ЕПІГРАМИ про всі Страсті Господа нашого Ісуса Христа, створені працею Києво-Могилянського Аполлона, у рік, коли зібрана з померлого Ісуса мирра: ці великі блага мають бути принесені зруйнованій Землі] (Нуметтус 1699: 67–76 (зв.)).

Аналіз досліджень. Вивчення віршової творчості Йосипа Туробойського київського періоду започаткувала Джованна Сєдіна (Сєдіна 2020: 65–90; Сєдіна 2012: 435–460). Саме її увагу уперше привернула «поема» FASCICULUS MYRRAE (Сєдіна 2012: 435–460). Дослідниця ґрунтовно проаналізувала глибинні смисли, які несе в собі сама назва (Сєдіна 2012: 440–442). Епіграми про Страсті Христові Джованна Сєдіна не публікувала і не досліджувала, зосередивши свою увагу на іншій частині. Вона пише: «Аналізована поема є насправді довгою передмовою («Prophasis», 211 рядків) до збірки епіграм про Страсті Ісуса Христа під назвою Fasciculus Myrrhae,

яка міститься у кінці курсу поетики «Нуметтуса» і становить збірку поетичних вправ (епіграм), складених Туробойським для навчальних потреб студентів і зосереджених на різних фазах страстей, розп'яття, смерті та поховання Ісуса Христа. На кожне твердження автор буде одну або, частіше, дві чи більше епіграм, демонструючи студентам способи висловлення тієї самої ідеї, використовуючи різні лексичні ресурси та риторичні прийоми, іноді замінюючи християнські реалії язичницькою міфологією чи збагачуючи епіграму кончетто (дотепною клаузулою)» (Сєдіна 2012: 440). Джованна Сєдіна наводить як приклад Fasciculus XXVI, а саме епіграми, побудовані на реченні «Christo mortuo defuncti e sepulchris surgunt» («Оскільки Христос помер, померлі воскресають з гробів») (Нуметтус 1699: 75зв.-76). Йосип Туробойський створив дві поетичні варіації на цю тему. Перша з них – у біблійному стилі: «Dum moritur Christus defuncti, cemo, resurgunt / Mors igitur Christi quid nisi vita solo» [«Поки Христос помирає, помічаю, що мертві воскресають / Тому що таке смерть Христа, якщо не життя для землі»]. Друга варіація використовує античну міфологію: «Morte tua Jesu Parcaram spolia surgunt / siccine trux vitam fert Lybitina solo» [«З твоєю смертю, о Ісусе, воскресають жертви Парок / Невже жорстока Лібітіна несе життя на суху землю»] (Сєдіна 2012: 440).

Мета статті – розпочати публікацію текстів епіграм циклу про Страсті Христові латинською та українською мовами, а також частково проаналізувати ці твори. Робота над текстом буде продовжуватися, адже рукопис поетики «Нуметтуса», на нашу думку, рясніє помилками, описками та перекрученими формами.

Виклад основного матеріалу. Йосип Туробойський майстерно поєднує два світи – біблійний та античної історії, міфології тощо. Назва кожного «пучечка» розпочинається з Christus (Христос «веде!»). Цикл про Страсті Христові

відкривається зрадою Юди за тридцять срібняків, але перші слова – про те, що Ісусу подобається «трикратне», з алюзією до Пресвятої Трійці (I, 1). Латинська лексика щедро зачерпнута як з Цицерона (*perfidus* – віроломний (I, 2), *rosula*, також *rosula mortis* – чаша з отрутою (II, 3), так і з пізніших латинських авторів. Поетичні варіації циклу мають проміжний заголовок «*De Eodem / De eodem*», що можна перекласти «Про Того самого / Про те саме». Можливо, форма запису і не має смислового навантаження: студент писав «під диктовку», особливо не задумуючись про вживання великої літери.

Йосип Туробойський придумав два нетипові способи зазначити своє авторство. Деякі епіграми циклу наводяться у розділі про епіграму основного тексту поезики з вказівкою «наша». На епіграму IV, 9 натрапляємо з коментарем, який є одночасно проміжним заголовком: «*Illud nostrum de verbis Iudae CHRISTUM osculantis toe Rabbi*» (Ось наша про слова Юди, який цілував Христа із словами «Радій, Учителю») (Hymettus 1699: 38). Епіграма V, 11 міститься в основному тексті поезики у супроводі рядка «*Sic illud nostrum de CHRISTO capto in horto*» (Так та наша про Христа, схопленого в саду) (Hymettus 1699: 39v). Епіграма XV, 32 також є в основному тексті поезики під заголовком «*Item illud nostrum de CHRISTO cruce baiulante*» (Також та наша про Христа, який несе Хрест) (Hymettus 1699: 42). І ще одна епіграма, III, 7, міститься там само з коментарем «*Sic illud nostrum de osculo Iudae*» (Так ця наша про поцілунок Юди) (Hymettus 1699: 37v). Таким чином, чотири епіграми із різних «пучків» поетичного циклу про Страсті Христові безсумнівно належать перу самого автора поезики.

Окрім зазначених вище «наших», повторюються також деякі інші тексти, але вже без вказівки авторства. Це епіграма IX, 18 «*De prodizione CHRISTI a Judeis Pilato*» (Про зраду Христа юдеями Пілату) (Hymettus 1699: 37v), епіграма XIX, 19 «*Cur Christus traditus est a Judaeis Pilato*» (Чому Христос був переданий юдеями Пілату) (Hymettus 1699: 38), епіграма X, 20 «*Item de CHRISTO alligatur columnae*» (Також про Христа, якого прив'язують до стовба) (Hymettus 1699: 39v), епіграма XX, 24 «*Item de chlamide coccinea CHRISTI Domini*» (Також про багрянний плащ Господа Христа) (Hymettus 1699: 41v). Таким чином, йдеться знову ж таки про чотири тексти. Можливо, авторство Туробойського не зазначено тому, що, студент, який записував лекцію на слух, пропустив цю інформацію як несуттєву для себе. Інше пояснення: чотири повтори епіграм із вказів-

кою авторства і чотири повтори без такої інформації творять певну систему. Як би там не було, приклади із розділу про епіграму основного тексту поезики «Гіметт» були частиною роботи нал циклом. Наявність текстів цих епіграм у двох місцях, в самій поезиці і в циклі, винесеному за її межі, дає більшу впевненість у правильності передачі тексту.

На нашу думку, другий спосіб вказівки авторства – це наявність двох варіантів кінцівки епіграми, один із яких записаний на полях, як у випадку з епіграмою X, 21.

Йосип Туробойський демонструє різні «техніки» творення своїх текстів. IV, 9 – це «*epigramma dramaticum*» (драматична епіграма) (Hymettus 1699: 38). Рядки 5–6 та 7–8 епіграми V, 10 супроводжуються маргіналіями: два рядки об'єднані дужкою з поміткою «*sanctinum*» [ракова]. Епіграма XII, 25 побудована на двох антитезах: перший Адам (прародич людства) після гріхопадіння усвідомив свою наготу і покрит себе, а другий Адам (Ісус Христос) узяв на себе людські гріхи, щоб звільнити людей від сорому та гріха. У християнському богослов'ї Христос називається «новим Адамом», який спокутує гріхи першої людини. У епіграмі I, 2 на антитезі побудована лише кінцівка: *vendita vita – empta fata* (I, 2).

Особливістю поезики є символізм образів. Епіграма XIII, 26 – про терновий вінець, який поклали на голову Ісуса перед розп'яттям як знак глузування з Нього як Царя. Однак у християнській традиції цей образ набув глибшого значення, став символом Його жертви заради спасіння людства. Троянди, у свою чергу, – символ благодаті та відкуплення. У епіграмі XIII, 27 зринає образ духовного саду. Цей слово часто з'являється в середньовічних християнських текстах і символізує Царство Боже або внутрішній духовний світ людини, де Христос приносить спасіння. Василіск (*basiliscus*) з епіграми VII, 14 у середньовічній символіці часто означав зло, гріх або самого диявола.

Найбільше Йосип Туробойський працює з біблійним матеріалом. У епіграмі VI, 12 використано метафору скелі (*Petra*), яка може символізувати Христа (1 Кор. 10:4: «Скеля ж була Христос»). У епіграмі XIII, 28 йдеться про один апокрифічний переказ. У ньому говориться, що квіти (зокрема фіалки) вирости із землі, змоченої сльозами Адама, коли він оплакував свій гріх після вигнання з раю. Епіграма XIV, 29 – про «Книгу Життя». Гріхопадіння Адама начебто «стерло» людство з Книги Життя, тобто позбавило людей первісної невинності та близькості до Бога. Хрис-

тос, який взяв на себе гріхи світу, «запише» людей назад у цю книгу своєю кров'ю. У епіграмі XIV, 30 образ Христа як Доброго Пастиря (Йоан 10:11) підкреслює протиставлення жорсткої влади та лагідного правління. У іншому творі, II, 4, йдеться про Боже око (також відоме як Всевидяче око, Око Провидіння), що зображувалося у вигляді трикутника, оточеного променями з людським оком всередині. Це графічна та стилізована форма для вказівки на Трього Бога.

У епіграмі XV, 33 біблійна сцена накладається на античний міфологічний сюжет. Геракл певний час тримав небо замість Атланта, Симон тимчасово полегшив тягар Ісуса, допомагаючи йому нести хрест. А в III, 8 появляється Луцій Юній Брут – один із засновників Римської республіки, очільник повстання проти останнього римського царя Тарквінія Гордого. Було пророцтво оракула: «Верховну владу в Римі отримає той, хто перший поцілує матір». Брут вірно витлумачив пророцтво і, зробивши вигляд, що оступився, припав губами до землі. В епіграмі X, 21 появляються так звані «Стовпи Геракла» (*Herculis columnae*) – дві гори, що позначали край світу, за яким починався океан. З ними пов'язаний латинський вираз «*Non plus ultra*» (Далі – нічого, далі не можна). Вважалося, що Стовпи Геракла були кінцем світу, і виходити за них було неможливо. Однак пізніше, під час великих географічних відкриттів, гасло змінилося на «*Plus ultra*» (Далі – більше, ще далі), що символізувало відкриття нових земель. Натрапляємо і на «світські» вирази, взяті як теми. У епіграмі III, 6 Юда порівнюється з крокодилом, який лицемірно проливає сльози, але вчиняє зло. У давніх джерелах повідомляють, що крокодил, перш ніж з'їсти свою жертву, плаче, звідси «крокодилячі сльози». Епіграма V, 11 «обігрує» вислів «вовки в овечій шкурі».

Зміст деяких епіграм не зовсім зрозумілий. В епіграмі XI, 22 фігурує «*virga*» (різка, палка), але бичування Ісуса здійснювали батогами із залізними та кістяними наконечниками. Можливо, в часи Туробойського про це не знали. В античній міфології Плутон не грав на барбіті, як про це йдеться в епіграмі XI, 23. Щоправда, у деяких середньовічних містичних поезіях Смерть грає сумну мелодію, що символізує кінець земного життя. Ускладнює розуміння тексту, коли кінцівки епіграм записані нерозбірливо або з великою ймовірністю перекошення (XI, 22; XI, 23).

Подіуми тлумачення того чи іншого місця в тексті неоднозначні. У епіграмі VI, 12 заключний рядок може натякати на дві біблійні події: коли Мойсей ударив скелю, і з неї потекла вода (Вихід

17:6), або коли воїн пробив списом бік Христа, і витекли кров і вода (Іван 19:34), що в християнській традиції символізує спасіння через страждання Христа. Враховуючи тематику циклу, більш ймовірне друге пояснення.

Пропонуємо відчитаний з рукопису латинський текст і подаємо його переклад (частина перша).

FASCICULUS I / ПУЧЕЧОК I (арк. 72)

Christus a Iuda venditur terdenis argenteis

[1] *Trina placet Iesu; terdeno venditur asse / Hunc quo lucraris tria talenta dato.*

Христос продається Юдою за тридцять срібняків

Потрійне угодню Ісусу, продають за тридцять дрібних монет

Того, на якому ти мав би заробити три таланти золота.

De Eodem / Про те саме

[2] *Argento CHRISTUM vendis cur perfide Iuda / Vendita iam vita est empta que fata tibi.*

Чому продаєш ХРИСТА за срібло, віроломний Іудо?

[То] вже продали твоє життя і купили смерть.

FASCICULUS II / ПУЧЕЧОК II

Christus sudat in horto / Христос обливається

потом у саду

[3] *Sudat ad angelicae quod Christus pocula dextrae,*

Nobilis in fundo toxica gemma videt.

Чому Христос обливається потом і щиро молиться до чаші з ангельської правиці? Шляхетний, у глибині він бачить отруту в коштовності.

De eodem / Про те саме

[4] *Quod ploret toto (quid mirum) corpore Christus Lotus (?) nempe oculus dicitur esse Deus.*

Чому Христос плаче всім, що дивно, тілом? Адже кажуть, що ... око – це Бог.

De eodem / Про те саме

[5] *Hoc meruit primi nostrum (mihi crede) Parentis Grande nefas illud quod Deus ipse fleat.*

Повір мені, те, що сам Бог плаче,

Спричинив той великий гріх нашого першого праотця [Адама].

FASCICULUS III / ПУЧЕЧОК III

Christus osculo Iudae venditur / Христа продають поцілунком Юди

[6] *Quis neget immanem saevum Crocodilon Iudam;*

Enecat is lacrima, basio et iste nocet.

Хто заперечить, що Юда – величезний жорстокий крокодил?

Цей вбиває сльозою, а той шкодить поцілунком.

De eodem / Про те саме

[7] *Lingua canum sanat, Iudae os sed vulnera fixit.
An fuerat Iudas nequior ergo cane.*

Язик собак загоює рани, а уста Юди їх завдають.
Отже, чи не був Юда гіршим за собаку[?]

De eodem / Про те саме

[8] *Regna tulit Brutus fixit qui basia Matri,
His (?) Iudam pellunt oscula fixa Patri.*

Брут, який поцілував матір, зніс владу царів,
А коли Юда поцілував Батька, то сам був зму-
шений піти.

FASCICULUS IV / ПУЧЕЧОК IV

Christus a Iuda osculante, ave Rabbi, salutatur

[9] *Tradens in mortem inquis, ave Rabbi, infide Iuda
Fallis, debebas dicere nempe Vale.*

Христа, цілуючи, вітає Юда словами:
«Здрастуй, Учителю!»

Віддаючи на смерть, ти, невірний Юдо, кажеш:
«Здрастуй, Учителю!»,

Обманюєш – адже мав би сказати: «Проща-
вай!».

FASCICULUS V / ПУЧЕЧОК V (f. 72v)

Christus in horto ligature / Христа зв'язали у саду

[10] *Muneris obliti servi Dominoque rebelles*

Nec revident Hortum nec revidere Deum

Permittunt. Dominum nam dum venisse videbant

Spargeret ut roris fata liquore sua.

*Quid faciunt? Spectant nec lumina nocteque
surgunt,*

Nec pudet in Domini ponere vincla manus.

O decies stupidi! Dominum si caedere vultis,

An Dominus posthuc quilibet esse voles(?)?

Раби, які забули про обов'язок (дар?) і бунтів-
ники проти Господа

Не повернуться до саду й не дозволяють, щоб
Бог побачив.

Бо коли вони побачили, що Господь прийшов,

Щоб зросити свою долю (смерть?) росою,

Що ж вони роблять? Піднімаються уночі і не
бачать світла,

І їм не соромно накласти пута на руки Господа.

О, десятикратно нерозумні! Якщо хочете вбити
Господа,

Чи хтось після того захоче стати Господом?

De eodem / Про те саме

[11] *Hic ubi perierat conquiratur Agnus in horto*

O bene res actae! Pastor et ipse lupis

Praeda fit: ast illis, ovium qui pelle teguntur,

Fiet par pelli credo, natura lupis.

Тут, саду, де тужив, шукають Агнця.

О, яка добре звершена справа! Сам пастух стає
здобиччю вовків.

Я гадаю, що ті, хто прикривається овчею шку-
рою,

За своєю природою – вовки.

FASCICULUS VI / ПУЧЕЧОК VI

**Christus armata manu caeditur / Христос вра-
жається збройною рукою**

[12] *In Petra Christo latuit viva unda salutis*

Haec fluat ob dura caeditur illa manu.

У Петрі-скелі прихована для Христа жива вода
спасіння,

Вона потече, коли його (її) вдарять жорстокою
(твердою?) рукою.

FASCICULUS VII / ПУЧЕЧОК VII

Christus velata facie illuditur

[13] *Ite procul veterem fallentia numina Plebem,*

Ite procul falsis hospita templa diis:

Delphica mendacis sileant oracula Phaebi

Hic sua Cornigerum vindicet ara Jovem.

A Christo meliora dehinc responsa petentur

Dum facies lacero tegmine pressa latet.

**Над Христом знущаються, закривши йому
лице**

Ідїть геть, божества, що колись обманювали
простий народ,

Ідїть геть, храми, гостинні до видуманих богів!

Нехай замовкне Дельфійський оракул брехли-
вого Феба,

Жертовник нехай позбудеться Юпітера-рого-
нося.

Від Христа надалі будуть добиватися кращих
відповідей,

Допоки його побите обличчя приховане під
драним покривом.

De eodem / Про те саме

[14] *Christus erat speculum nitido splendore
coruscum*

Reddidit aeternum quod sine labe Patrem

Hunc rabies vesana fugit spectare nitorem:

Imbibit ingenium nam basilisce tuum.

Христос був дзеркалом, що сяяло чистим блис-
ком,

Відображаючи небесного Отця без жодної
плями.

Безумна лють уникає дивитися на це сяйво,

Бо вона увібрала твою, василіску, диявольську
природу.

De eodem / Про те саме

[15] *Innocuum spectare fugit gens improba fontem,*

Narcissi fato sorte perire timet. (f. 73)

Narcissum spectata quidem sua farina(?) peremit

Hic foeda impietas mors foret ipsa sibi.

Нечестивий люд уникає дивитися в чисте дже-
рело,

Бо боїться загинути такою самою смертю, як
Нарцис.

Хоч Нарциса знищило його прекрасне єство,

Тут жажлива безбожність стала смертю сама для себе.

De eodem / Про те саме

[16] Insultat tibi Christe furor, dum lumina texit
Audaces fiunt sole cadente ferae.

Шалплузує тебе, Христе, коли закриває світило,
Сміливими стають дикі звірі, коли сонце заходить.

FASCICULUS VIII / ПУЧЕЧОК VIII

Christus in carcerem truditur / Христос кидається у темницю

[17] Lucem clausisti fuscans Hebraee tenebris?
Falleris in tenebris clarior(?) illa micat.

Чи ти, єврею, затьмарив світло, закриваючи у темниці?

Помиляєшся – у темряві воно сяє ще яскравіше.

FASCICULUS IX / ПУЧЕЧОК IX

Christus ducitur ad Pilatum / Христос ведеться до Пілата

[18] Morti devotum tradis Caiapha Pilato
Iesum, ne latro dicitur ipse queas:

Наєс tua fraus verum non te salvabit inique,
Iudicis ore necas poena ferenda tibi.

Ти, Каяфо, передаєш Пілатові приреченого на смерть

Ісуса, щоб тебе самого не могли назвати розбійником.

Однак ця твоя підступність, о несправедливий, тебе не врятує –

Устами судді вбиваєш ти, кара впаде на тебе.

De eodem / Про те саме

[19] Tradis stulte Deum gentili Hebraee(?) Pilato
Atheus ergo miser, perfidus esse cupis.

Нерозумний єврею, ти передаєш Бога язичнику Пілатові,

Отже, ти, нещасний, – безбожник, прагнеш бути віроломним.

FASCICULUS X / ПУЧЕЧОК X

Christus alligatur columnae / Христос прив'язується до стовпа

[20] Acres magnanimis nectuntur rite sagittae,
At stabilis CHRISTO cerno columna placet.
Nec mirum: haud telum muros perfringere Orci(?),
Frangere sed Christi sola columna potest.

Як правило, на шляхетних спрямовують гострі стріли,

Але я бачу, що ХРИСТОС погодився на непохитний стовп.

І це не дивно: жодна метална зброя не може пробити стіни Орку,

Лише стовп Христовий може їх зламати.

De eodem / Про те саме

[21] Haud amet hesperias aevum, iactare columnas
Duri; quae Alcidae meta laboris erunt(?).

Clarior en Solymis ad quam haud plus regnat Avernus,

Plus ultra Christi Regius ibit honos.

Item: Ad Christi Ditis(?) nectuntur Regna(?) columnam

Qua non plus ultra credo soluta fore.

Нехай давнина не вихваляє західні стовпи,

Що були(?) кінцем подвигу Алкіда-Геркулеса.

Ось – славніший у Єрусалимі, над яким більше не панує пекельний Аверн,

Ще далі піде царська слава Христа.

Так само: Підземне царство Діта-Плутона прив'язане до стовпа Христового,

За який, вірю, жодне «далі» вже не буде можливим.

FASCICULUS XI / ПУЧЕЧОК XI (f. 73v)

Christus flagellator / Христос зазнає бичувань

[22] Impia nudavit Regem quod Chlamyde dextra
Hanc proprio nectit(?) sanguine Virga sibi (?).

Із-за того, що нечестива правиця зірвала з Царя одяг,

Власною кров'ю пов'язує її ...

De eodem / Про те саме

[23] Barbita, quae pulsas, cantant tibi tristia Pluto,
Ad quorum vocem(?) post (?) tua regna ...

Плутоне, багатострунні ліри барбіти, на яких ти граєш, співають тобі сумні пісні, / У супроводі їх потім ... твоє підземне царство.

FASCICULUS XII / ПУЧЕЧОК XII

Christus chlamide coccinea induitur / Христос одягається у багрянцю

[24] Purpura contexit lacerum quae(?) corpore
Christum

Erubuit minio crimina nostra suo.

Багрянця покрила розтерзане тіло Христове,
Вона почервоніла від сорому за наші гріхи.

De eodem / Про те саме

[25] Adam primus homo texit nos veste pudoris,
Hanc quo ponamus ferre secundus amat.

Адам, перша людина, одягнув нас у шати сорому,

Другий же (Адам) виявив бажання носити, щоб ми їх скинули з себе.

FASCICULUS XIII / ПУЧЕЧОК XIII

Christus spinis coronatur / Христа увінчують терням

[26] Aurea dat tribulos orbi spinasque corona
Christe tua ast vitae spineaserta rosas.

Замість золотої корони Він дає світу колючі терни

Твій же, Христе, терновий вінок – троянди життя.

De eodem / Про те саме

[27] Hortus ne furtis pateat spinis circumdatur inde;

Hortulus est Christus spineaserta tulit.

Сад, щоб його не обікрали, огорожується тер-
ням;

Христос – це сад спасіння, духовний сад, він
ніс терновий вінець.

De eodem / Про те саме

[28] Regem cognoscit Christum, Regem quoque
terra salutatur,

Sertaque de proprio germine ferre studet.

Ast caruit violis Adae madefacta liquore

Ferre hoc iussa rubes(?), spinea sarta tulit.

Земля признає Христа царем, вона також вітає
Царя

І прагне принести вінок з власного насіння.

Але вона відмовилася від фіалок, зрошена
сльозами Адама,

Їй було соромно дати, що веліли, тому прине-
сла терновий вінець.

FASCICULUS XIV / ПУЧЕЧОК XIV

**Christus arundinem in manu portat / Христос
несе в руці тростину**

[29] Ex queis (quibus) nos Adam delevit crimine
libris

His rursum inscribet sanguine arudo Dei.

З якої книги Адам викреслив нас своїм злочи-
ном,

У ту кров'ю назад запише тростина Божа.

De eodem / Про те саме

[30] Debebat durus ferrata pascere virga

Pastor oves, miti quam regit esse manu.

Пастир мав бути суворим і пасти овець заліз-
ною палкою,

Але ось він направляє їх лагідною рукою.

De eodem / Про те саме (f. 74)

[31] Haec manibus teritur quae salvatoris Arundo
Crimina signabat perfide Hebraee tua.

Ця тростина, що в руках Спасителя,

Відмітила твої злочини, віроломний єврею.

FASCICULUS XV / ПУЧЕЧОК XV

Christus crucem baiulat / Христос несе хрест

[32] Fictus Atlas humeris labentem sustulit orbem
Labem fert Christus verior, orbis Atlas.

Видуманий Атлант тримав на плечах небесний
звід.

Христос несе гріхи людства, ось хто справжній
Атлант.

De eodem / Про те саме

[33] Simon fert trabem sub qua tu Christe fatiscis,
Alter an Alcides portat Atlantis onus.

Симон Петро несе балку хреста, під якою Ти,
Христе, знемагаєш,

Чи ж це другий Алкід Геракл несе тягар
Атланта?

Висновки. Таким чином, поетичний цикл
Йосипа Туробойського про Страсті Христові –
важлива пам'ятка давньої української літератури.
У найближчій перспективі – літературознавчий
аналіз та публікація її другої частини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Циганок Ольга. Поетичний цикл про Христа, який страждав, із підручника віршування Києво-Могилянської академії «Rosa inter spinas» (1696). Закарпатські філологічні студії. Випуск 37 (2024). С. 313-317.
2. Седіна Джованна. Панегіричне звеличення Йоасафа Кроковського. Слово і Час. 2020. № 3. С. 65-90.
3. Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeseptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...] (1699). Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Шифр 315 П/122. Арк. 1-78 (зв.).
4. Съєдіна Джованна. «Поєма» Fasciculus myrrhae... Йосифа Туробойського (1699). Theatrum Humanae Vitae. Студії на пошану Наталі Яковенко. Київ. 2012. С. 435-460.

REFERENCES

1. Tsyhanok Olha (2024) Poetychnyi tsykl pro Khrysta, yakyi strazhdav, iz pidruchnyka virshuvannia Kyievo-Mohylianskoï akademii «Rosa inter spinas» (1696). [A poetic cycle about Christ, who suffered, from the textbook of versification of the Kyiv-Mohyla Academy “Rosa inter spinas” (1696)] Zakarpatski filolohichni studii, 37. 313-317. [in Ukrainian].
2. Siedina Dzhovanna (2020) Panehrychne zvelychennia Yoasafa Krokovskoho. [Panegyric praise of for Yoasaph Krokovskyi] Slovo i Chas, 3. 65-90. [in Ukrainian].
3. Hymettus extra Atticam duplici tramite neovatibus scandendus sive Poësis bipartite tum ligatae tum solutae orationis praeseptionibus instructa Roxolanaeque juventuti in Collegio Kijovo-Mohilaeano proposita [...] (1699). [Hymettus beyond Attica, to be climbed by new poets by a double path, or Poetry in two parts, provided with precepts both of verse and of prose, and presented to the Ruthenian youth in the Kyiv-Mohyla College] Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho, 315 P/122. 1-78 (zv.). [in Latin].
4. Siedina Dzhovanna (2012) «Poema» Fasciculus myrrhae... Yosyfa Turoboiskoho (1699). [“The Poem” Bundle of Myrrh... by Yosyf Turoboiskyi] Theatrum Humanae Vitae. Studii na poshanu Natali Yakovenko, Kyiv. 435-460. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025